

Billeder på Arkiv.dk – hvad siger reglerne?

Arkiv.dk giver brugerne mulighed for at få nem adgang til arkivernes billedsamlinger. Men det er vigtigt, at arkivets medarbejdere kender reglerne for, hvilke billeder der må publiceres – og hvilke der ikke må.

Denne vejledning besvarer de fleste tvivlsspørgsmål og giver en række gode råd til arkivmedarbejderen.

Der er en række forskellige regler og love, vi skal tage højde for, når vi tager stilling til publicering af billeder på Arkiv.dk og på internettet generelt.

Ud over arkivloven, som gælder for offentlige §7-arkiver, og som SLA anbefaler alle arkiver at følge, så er det først og fremmest regler bestemt af

- Ophavsretsloven
- Databeskyttelsesloven

Dertil kommer, at der i visse tilfælde bør tages særlige etiske hensyn til, hvad vi som arkiv publicerer.

OPHAVSRET

Ethvert billede har en **ophavsmand**, der har **ophavsretten** til billedet.

For fotografier er ophavsmanden normalt altid den, der har taget billedet – altså har trykket på kameraets udløserknap. I visse tilfælde kan det dog være den avis, som fotografen har været ansat hos, som har ophavsretten. Det er altid god skik at nævne ophavsmanden i registreringen af billedet.

Loven om ophavsret skelner mellem **fotografiske billeder** og **fotografiske værker**.

- **Fotografiske billeder** er frit tilgængelige efter 50 år (Dog er fotografier optaget før 1970 allerede frie nu).
- **Fotografiske værker** – f.eks. pressefotos og fotografier optaget af professionelle fotografer eller kunstnere – er først tilgængelige 70 år efter ophavsmandens død.

For langt de fleste fotografiske værker gælder SLA's aftale med ophavsmændenes organisation VISDA. Arkivet betaler et årligt gebyr for at publicere fotografiske værker, så i reglen vil der ikke være noget problem i at lægge dem på Arkiv.dk – uanset årstal.

Husk dog, at enkelte fotografer står uden for aftalen, og at den ikke gælder billedkunst (malerier o.lign.). Fotografer uden for aftalen kan ses på VISDA's hjemmeside. <http://copydanbilleder.dk/kunstnere-udenfor-totalaftaler>.

Bemærk også, at aftalen alene gælder publicering på Arkiv.dk. Offentliggørelse af fotos fra arkivet på arkivets hjemmeside, Facebook m.m. er ikke omfattet. Dog må arkivet på sin hjemmeside gengive op til ti billeder fra arkivets samlinger til at synliggøre hovedkategorier og genrer i de digitale arkiver over for borgerne – jf. aftalens punkt 3.

Aftalen og en vejledning udarbejdet af VISDA kan findes på www.arkiwiki.dk.

Hvis der ved indleveringen af billeder til arkivet er indgået en aftale om, at de må publiceres, er det den, der gælder uanset ovenstående. En sådan aftale kan naturligvis kun indgås med giver, hvis denne samtidig er indehaveren af ophavsretten til billederne. Det er naturligvis også muligt på et senere tidspunkt at lave aftaler med fotografer om brug af deres billeder.

PERSONBILLEDER

Fotografier af personer betragtes som **persondata**. Det gælder også, selv om man ikke angiver navnet på den portrætterede i registreringen.

Dermed gælder reglerne for at publicere billederne på Internettet i samme omfang som personoplysninger i øvrigt.

Man skelner mellem to slags billeder:

- **Situationsbilleder**
- **Portrætbilleder**

Mens situationsbilleder uden videre tilladelse kan vises på nettet, kræver visning af billeder, der er optaget for at portrættere en eller flere bestemte personer, som udgangspunkt, at man har vedkommendes samtykke.

Men husk, at billeder uden personer – f.eks. af gader og huse – er helt uproblematiske.

Situationsbilleder

I almindelighed er billeder optaget *i det offentlige rum* – dvs. udendørs eller på et offentligt tilgængeligt sted – frit anvendelige. Her kan der være genkendelige personer med på billedet, men hvis man opholder sig i det offentlige rum, har man indgået og accepteret "risikoen" for at blive fotograferet.

Man skal dog være varsom med situationsbilleder, hvor en person – måske tilfældigt – er blevet meget fremtrædende. Der kan også være situationer, hvor en genkendelig person vil kunne føle sig krænket ved at blive vist. Dette kunne f.eks. være en person på vej ind af døren til et værthus, eller hvis to genkendelige personer på en bænk i en park afbildes i en intim situation.

Billederne skal som udgangspunkt være harmløse.

Datatilsynet har nævnt nogle eksempler på situationsbilleder, der som udgangspunkt kan offentliggøres uden samtykke:

- *Billeder optaget under en fritidsklubs udfoldelse af aktiviteter*
- *Billeder optaget af unges ophold på en efterskole eller anden privat skole*

- *Billeder optaget ved en kommunal skoles juleafslutning*

Samtidig er der dog også nævnt eksempler på billeder, der **ikke** kan betragtes som harmløse – og dermed ikke bør publiceres:

- *Billeder optaget af ansatte på arbejde i en privat virksomhed eller en offentlig myndighed*
- *Billeder af kunder i en forretning, i banken, på posthuset m.v.*
- *Besøgende på en bar, natklub, diskotek eller lignende*

Hvad der er i orden at publicere, og hvad man skal undlade, afhænger i mange tilfælde af et skøn. Selv om et billede er taget et offentligt sted – og rent juridisk gerne må vises – kan man sagtens anlægge en beskyttende vurdering – og undlade publicering.

Når det gælder **billeder optaget i et privat hjem** - er de ikke omfattet af reglen om "det offentlige rum". Derfor må de som udgangspunkt **ikke** vises. (Medmindre man har tilladelse fra alle personer på billedet)

Selv om billedet er "uskadeligt" – og optaget for mange år siden - er det ikke givet, at personerne på billedet ønsker at blive vist for hele verden i den situation, de var i dengang.

Portrætbilleder

Et portrætbillede er et foto optaget med en person som hovedmotiv.

Datatilsynet siger, at publicering af portrætbilleder normalt altid kræver samtykke fra den person, der er portrætteret. Reglen er til for at beskytte den enkelte person, som måske ikke har lyst til at se sit billede spredt på Internettet.

Gruppebilleder, f.eks. fotos af skolelever, falder ind under denne regel.

Datatilsynet har tidligere formuleret, at forbuddet mod at offentliggøre f.eks. klassebilleder uden samtykke, *"er begrundet i, at en sådan offentliggørelse vil kunne medføre ulemper for de registrerede, idet nogle mennesker vil kunne føle ubehag ved, at sådanne billeder, eventuelt sammen med oplysninger om navn m.v., gøres offentligt tilgængeligt for alle, der har adgang til internet, og at denne ulempe vejer tungere end interessen i offentliggørelsen"*

Konfirmationsbilleder er særligt problematiske, fordi de rummer en indirekte oplysning om en persons religiøse forhold – også selv om informationen om, at et menneske er konfirmeret, i forvejen er tilgængelig i kirkebøgerne. Uanset at konfirmanderne (eller deres forældre) har givet samtykke, til at billederne publiceres f.eks. i et menighedsblad, berettiger det ikke til publicering på Arkiv.dk.

Men hvad stiller vi så op med portrætbilleder i Arkibas og på Arkiv.dk?

Arkivet kan vælge ikke at vise billedet, men blot lægge oplysninger om, at de har et foto af "Søndre Skoles 6. klasse i 1982" på Arkiv.dk. Navnene kan så indsættes som navnetags på billedet, hvilket gør dem søgbare i Arkibas, men ikke på Arkiv.dk. Så kan interesserede henvende sig til arkivet, hvis de ønsker at se billedet.

Hvis arkivet skønner, at man på trods af de nye regler alligevel ønsker at vise billedet på Arkiv.dk, så bør man undlade at offentliggøre navnene og blot henvise til, at der findes en navneliste på arkivet. Ønsker man personernes navne indført i Arkibas, må man nøjes med at skrive dem i feltet til interne bemærkninger, som ikke er synligt på Arkiv.dk. Bemærk, at data i dette felt ikke er søgbart i Arkibas.

Vi gør opmærksom på, at der pt. er en fejl ved publicering af navnetags i Arkibas. Det betyder, at navnetags er søgbare på Arkiv.dk ved registreringer, som er sat til må publiceres uden billede/fil. Det vil vi få rettet i løbet af august. Samtidig arbejder vi med en løsning, hvor man i Arkibas vil have mulighed for at vælge, om navnetags på et offentliggjort billede skal publiceres eller ej, så man kan undgå at skulle skrive navnene i feltet intern bemærkning.

Hvor længe gælder beskyttelsen?

I databeskyttelseslovgivningen står, at reglerne om beskyttelse af data om personer gælder 10 år efter, at personen er død.

Det kan i praksis være vanskeligt at fastslå, om en person på et foto er i live – og for gruppefotos nærmest umuligt. Derfor kan det være fornuftigt, at arkivet har en "husregel" for, hvornår portræt- og gruppebilleder publiceres.

Én mulighed er at følge arkivlovens regler om særligt personfølsomt materiale, der må stilles til rådighed 75 år efter, at det er skabt. Denne tidsfrist forventes forhøjet til 85 år, når regeringen formentlig til efteråret fremsætter forslag til en ny arkivlov.

Når det gælder klassefotos, kan man tilstræbe en regel om, at billederne først publiceres et bestemt antal år efter, at eleverne har forladt skolen – f.eks. 50 år. Vil man være helt sikker på kun at publicere personbilleder, hvor folk med sikkerhed er afdøde, så skal man nok regne med vente helt op til omkring 100 år fra optagelsestidspunktet, naturligvis afhængig af, hvor gamle personerne på billedet er.

Det er op til det enkelte arkiv at lave en vurdering af, hvornår personbilleder skal vises på Arkiv.dk.

Afvejning af interesser

Arkivet må under alle omstændigheder afveje forskellige interesser.

Datatilsynet siger, at det altid vil bero på en konkret vurdering, hvorvidt en offentliggørelse er lovlig. Og at det er den dataansvarlige – altså i vores tilfælde arkivet - der skal foretage denne vurdering.

At f.eks. klassefotos er blandt de mest søgte billeder på Arkiv.dk fortæller, at der er en stor interesse i at se billederne. På den anden side må man tage med i betragtning, at der i enhver klasse er elever, der ikke har lutter lyse minder fra deres skoletid, og derfor ikke er interesseret i at få offentliggjort deres navn og billede på Arkiv.dk.

Derfor er en fornuftig tidsgrænse en god idé.

Man kan også tage med i sin vurdering, at mange billeder i sin tid blev optaget med distribution for øje.

Portrætbilleder er delt ud til familie og venner, og skolebilleder er mangfoldiggjort og solgt til alle i klassen. Et foto af præsten kan være uddelt til sognebørnene til ophængning i hjemmene. Billeder af kommunalpolitikere kan have hængt på valgplakater i alle byens lygtepæle. Hensigten med at fremstille billedet har altså været at sprede det i en større kreds.

Men fordi spredningen af digitale billeder via Internettet er langt nemmere i dag end før i tiden, kan det (indirekte) samtykke, der lå i, at man lod sig fotografere sammen med resten af håndboldholdet, sagtens blive krænket ved en formidling af billedet til alle med internetforbindelse i hele verden.

Særlige hensyn

Der er nogle typer billeder, som kræver speciel omtanke.

I dag er ingen nok i tvivl om, at billeder af nøgne og letpåkledte børn kræver høj grad af forsigtighed. Det gælder for så vidt også for billeder af voksne.

Det samme gælder fotos optaget under Besættelsestiden, f.eks. af ”tyskerpiger” o.lign.

Fotos af tilskadekomne ved færdselsuheld, deltagere i politiske møder m.m. behøver man ikke nødvendigvis at publicere på Arkiv.dk.

Men vi skal på den anden side passe på ikke at udvise overdrevne hensyn. Besættelsestiden er en vigtig periode i vores historie – som skal dokumenteres på godt og ondt. Billeder fra badestranden i 1970’erne, hvor de fleste sjældent havde badetøj på, fortæller en historie om datidens normer.

Beskyttelseshensynet skal ikke vare evigt. Når f.eks. unge konservative i 1930’erne holdt af at gå i uniformer m.m., så var det jo en del af en lovlig, politisk virksomhed, som er en del af vores historie. Og bruger man arkivlovens skærpede tilgængelighedsfrist – 75 år – har billeder fra 1930’erne jo for længst passeret den.

Husk, at man i mange tilfælde kan bruge indstillingen ”må publiceres uden billede/fil” i Arkibas og dermed nøjes med at fortælle brugerne, at arkivet ejer billedet. Så kan interesserede henvende sig og få det vist.

Hvad gør vi så i praksis?

Vi har endnu ikke fået en sikker, juridisk vurdering af hele dette område. Derfor må vi indtil videre sørge for at have en ”best practice” på arkivet – altså nogle interne spilleregler, som alle medarbejdere følger.

Det er en god idé, at arkivets praksis bliver skrevet ned. Både til eget brug, men også til publicering på arkivets hjemmeside.

Snak med hinanden om, hvordan I afvejer lovgivningens paragraffer og hensynet til jeres opgave som forvalter af kulturarven. Spørg hinanden i tvivlstilfælde.

Og sidst, men ikke mindst: Brug jeres sunde fornuft.

Hvis I er i tvivl, så spørg jer selv (eller en kollega):

- Har brugerne af Arkiv.dk glæde af lige netop dette billede?
- Hvis det var dig selv på billedet, ville du så bryde dig om at se det publiceret? Husk dog, at ikke alle mennesker har de samme værdier og normer som dig selv.

Hvis I stadig er i tvivl, så brug middeelvejen "må publiceres uden billede/fil". Målet er ikke at vise så mange billeder som muligt.

Forholdsregler i Arkibas

I Arkibas styres det på *publiceringsfanen*, om et billede må vises på Arkiv.dk.

Måske synes I, at det er irriterende, at man for hver enkelt registrering skal tage stilling til publiceringen.

Men det er gjort med fuldt overlæg, så man "tvinges" til at tage stilling til hvert eneste billede:

- **Må publiceres** = Registreringsdata + billede bliver synlige på Arkiv.dk
- **Må publiceres uden billede/fil** = Kun registreringsdata bliver synlige på Arkiv.dk
- **Må ikke publiceres** = Hverken registreringsdata eller billede bliver synlige på Arkiv.dk

I må næsten altid gerne publicere oplysningen om, at arkivet ejer et billede.

Men man skal dog altid være forsigtig med, hvad man skriver i sin billedbeskrivelse. Her må der under ingen omstændigheder være *personfølsomme oplysninger* af nogen art. Altså ingen CPR-numre, karakteristikker af personers væremåde, oplysninger om f.eks. religiøse eller politiske forhold o.lign.

En undtagelse er, hvis personens politiske ståsted eller religiøse overbevisning er alment kendt i offentligheden. Så det er i orden at nævne, at Poul Schlüter var konservativ statsminister eller Bent Melchior var overrabbiner.

Hvis der er brug for at lagre særligt personfølsomme oplysninger i Arkibas, kan man altid bruge feltet *Intern bemærkning*, som aldrig bliver vist på Arkiv.dk. Overvej dog, om der virkelig er behov for at gemme disse oplysninger i Arkibas.

Hvis det går galt

I den tid Arkiv.dk har været i luften, har der kun været ganske få klager over billeder, der var publiceret uretmæssigt.

Skulle der komme henvendelser fra brugerne om billeder, de ikke mener, skulle være publiceret, så fjern dem omgående, mens I undersøger sagen.

I har ikke råd til advokater og retssager. Hellere undvære et enkelt billede, end have pletter på omdømmet. Sig hellere undskyld end stå fast på jeres formelle ret.

Hvis I ikke fjerner billeder, hvor I bliver opfordret til det, vil vi – hvis vi bliver bekendt med det – tillade os at gøre det i al fald for undersøgelsesperioden.

DATABESKYTTELSESLOVEN

I maj 2018 trådte EU's persondataforordning i kraft og en ny databeskyttelseslov afløste den hidtidige danske persondatalov. Heri både skærpes og lempes de tidligere gældende regler om persondata på Internettet.

Forordningen tydeliggør, at **billeder kan rumme personlige data**, så det kræver et **samtykke** for at offentliggøre dem.

En vigtig del af forordningen er, at man som institution skal kunne **dokumentere**, at man efterlever reglerne.

I forhold til disse regler er det vigtigt, at arkivet får et skriftligt samtykke fra giveren, når der indleveres materiale. Det kan ske ved, at arkivet bruger den skabelon til en blanket til givererklæring, som kan hentes på www.arkivwiki.dk

Det er også vigtigt, at arkivet har en nedskrevet politik for, hvordan det behandler persondata. Det gælder både for de analoge data på papir og de digitale data i Arkibas og på Arkiv.dk. Det er det enkelte arkiv, som alene er ansvarlig for de data, som publiceres på Arkiv.dk.

Når det gælder opbevaring (og publicering) af personoplysninger i arkivet, er det vigtigt at understrege, at forordningen som hovedregel gælder for nulevende personer. Der står i databeskyttelsesloven, at den kun gælder for personer indtil 10 år efter deres død.

Dette kan arkivet indarbejde som sin praksis i forhold til personbilleder, men man skal huske, at det i reglen vil være nemmere at bruge et fast åremål som retningslinje – altså f.eks. arkivlovens 75-års regel.